

ACSIS: Kulturvetenskapens nytta 26-27 november 2008

"Pimp my CV!"

- Erfarenheter, förväntningar och arbetsmöjligheter inom Kulturvetenskaplig utbildning

Therése Andersson, Andreas Bloch, Pamela Schultz Nybacka

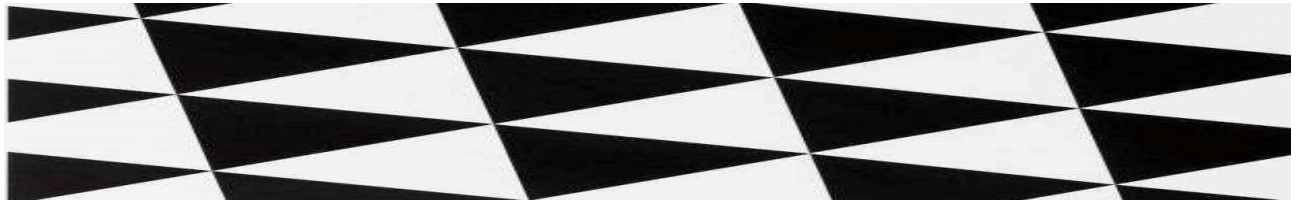
Kulturvetarlinjen, Historiska institutionen
Stockholms universitet

Abstract

Dagens diskussioner kring kulturvetenskap handlar ofta om dess förhållande till omvärlden, om dess legitimitet och värde, särskilt i fråga om arbetslivet. Många gånger talas det om kravet på studenternas "anställningsbarhet" som en form av anpassning av akademien till näringslivets normer. Sällan talas det om själva utbildningen och hur den befäster och formar kulturvetarnas kollektiva identitet som både teoretiker och praktiker. Kollektiv identitet i detta sammanhang skall förstås som vad vi gemensamt känner att vi *är*.

Kulturvetenskaplig utbildning har bedrivits framgångsrikt på Stockholms universitet sedan drygt trettio år med ett omtyckt inslag av praktik. Tyvärr framgår det i praktikrapporterna att studenternas kulturvetenskapliga identitet är svag och deras självinsikt om vilka kompetenser de egentligen tillägnat sig är rätt så dåliga. I första hand ser de inte den kulturvetenskapliga utbildningen som en sammanhållen helhet, utan är benägna att enbart betona huvudområdet (litteraturvetenskap, o.s.v.). Därefter ser de heller inte själva kopplingen mellan sitt huvudområde och sina arbetsuppgifter ute på praktik.

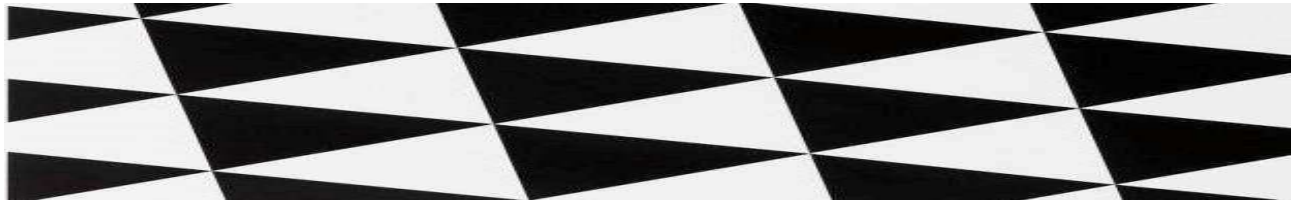
Erfarenheter visar att den kulturvetenskapliga utbildningen på avancerad nivå trots allt kan ha en avgörande roll i sitt sammanhang. Utbildningen i Förlagsvetenskap fungerar sedan ett flertal år tillbaka som en institutionaliserad ingång till en tydligt begränsad arbetsmarknad, dels genom sin vetenskapliga introduktion till förlagsområdet, dels genom sin tradition av att erbjuda praktik på förlag. Närheten

till branschen är här inte ett hot mot den egna akademiska identiteten utan en faktisk möjlighet.

Ett annat aktuellt exempel på hur kulturvetarens självidentitet kan stödjas och utvecklas kan framhållas genom den nystartade tvärvetenskapliga kursen "Kläder, Kropp och Scen". Kursen samlar ett brett spektrum av studenter med ett gemensamt intresse för kläder och scenisk framställning. Den erbjuder en mötesplats på flera plan: teoretiska föreläsningar av akademiska ämnesspecialister samspelar med studiebesök och samtal med professionella kulturarbetare, liksom de redan yrkesverksamma studenterna möter studenter inom grundutbildningen.

Genomgående för dessa utbildningar är att återkopplingen mellan teoretisk utbildning, forskning och praktiskt arbetsliv utgör en vital del av kunskapsproduktionen, där kulturvetenskapens egenvärde i förhållande arbetslivet uppmärksammas. Utifrån dessa exempel menar vi att innebörden och värdet av kulturvetenskapliga kompetenser och deras möjligheter bör synliggöras även på grundutbildningen. Redan då kan universitetsvärlden agera värd för praktikers erfarenheter samt erbjuda både studenter och praktiker kontinuerlig kontakt med pågående forskning. På så vis stärks möjligheterna till en kulturvetenskaplig identitet i skärningen mellan teori och praktik och som kan utvecklas över tid genom såväl yrkesförberedande som fortbildande spjutspetsutbildningar.

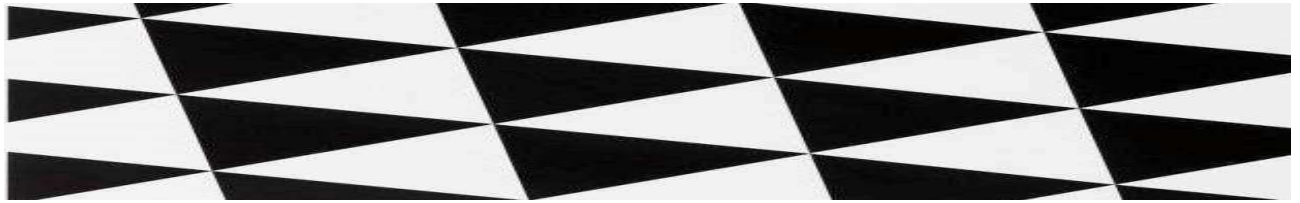

Inledning

Dagens diskussioner kring kulturvetenskap handlar ofta om dess förhållande till omvärlden, om dess legitimitet och värde, särskilt i fråga om arbetslivet. Många gånger talas det om kravet på studenternas "anställningsbarhet" som en form av anpassning av akademien till näringslivets normer. Sällan talas det om själva utbildningen och hur den befäster och formar kulturvetarnas kollektiva identitet som både teoretiker och praktiker. Denna diskussion förs dock kontinuerligt inom de kulturvetenskapliga utbildningarna i landet och aktualiserades exempelvis med konferensen *Kulturvetenskapens nytta* arrangerad av Advanced Cultural Studies Institute of Sweden (ACSIS) i november 2008. I jämförelse blir det också tydligt att den kulturvetenskapliga utbildningen vid Historiska institutionen, Stockholms universitet, genom sin ämnesövergripande karaktär och tvärvetenskapliga perspektiv befäster sin ställning som nationellt unik.

Kulturvetarlinjen - en sång till anställningsbarheten

I den långsiktiga planen för Stockholms universitet (fastställd 5 december 2008) går att läsa att "universitetet i större utsträckning än tidigare [ska] verka för att förbättra studenternas etableringsmöjligheter genom att redan under studenternas utbildningstid på olika sätt öka deras kontaktytor med näringslivet och den offentliga sektorn. Detta är ett långsiktigt arbete som bör genomföras oberoende av rådande konjunktur på arbetsmarknaden." (Långsiktig plan 2009-2013, www.su.se) Kulturvetenskaplig utbildning har, i enlighet med ovan, bedrivits framgångsrikt vid Historiska institutionen på Stockholms universitet sedan drygt trettio år med ett omtyckt inslag av praktik. Tyvärr framgår det i praktikrapporterna att studenternas kulturvetenskapliga identitet är svag. I första hand ser de inte den kulturvetenskapliga utbildningen som en sammanhållen helhet, utan är benägna att enbart betona huvudområdet (litteraturvetenskap, o.s.v.). Därefter ser de heller inte själva kopplingen mellan sitt huvudområde och sina arbetsuppgifter ute på praktik.

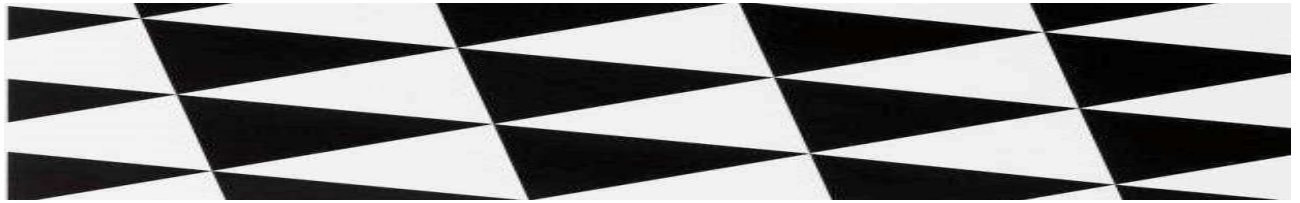

Deras självinsikt om vilka kompetenser de egentligen tillägnat sig är rätt så dåliga. Hur ska det här kunna ändras? Hur ska vi kunna pimpa studenternas cv:n så att de blir stolta över den utbildning som de faktiskt själva gillar och anser har lett dem till drömjobbet?

Kulturvetarlinjen vid Stockholms universitet är ett 3-årigt humanistiskt kandidatprogram som är tänkt att förbereda för yrken inom kultursektorn i vid mening. Det inrättades egentligen redan 1977 under namnet Kulturkommunikationslinjen och så vitt vi vet är det bara vid Stockholms universitet som den fortfarande finns kvar. Utbildningen inleds med en gemensam linjespecifik kulturvetenskaplig baskurs och avslutas med en termin som kan innehålla upp till 2,5 månaders praktik. Vi återkommer strax till kandidatprogrammet. Verksamheten vid Kulturvetarlinjen har nämligen vuxit långt utöver kandidatprogrammet på grundnivå och i dag ges kurser på såväl grundnivå som avancerad nivå, t.ex. de rent kulturteoretiska kurserna Kläder, kropp och scen, Visuell och materiell kultur och det senaste tillskottet Upplevelseindustrin, samt de mer yrkesanknutna Curatorutbildning, Museivetenskap, Projektledarutbildning och den ettåriga magisterkursen i Förlagsvetenskap, som alla innehåller praktik.

Pimp my cv? Ja, till och med den ursprungliga tanken med inrättandet av den allmänna humanistiska utbildningslinjen 1977 tycks ha varit en sorts marknadsanpassning -- inte så att de kulturvetenskapliga huvudämnena skulle förändras, utan snarare att själva inramningen av den kulturvetenskapliga utbildningen skulle bli mer attraktiv för arbetsgivarna. Vid Stockholms universitet är Kulturvetarlinjens kandidatprogram en framgångssaga. Studenterna skaffar sig helt enkelt jobb. Och inte bara jobb: Ungefär hälften varje termin säger sig ha fått sitt drömjobb! (Det är t.o.m. så att flera säger sig inte ha kunnat drömma om ett sådant jobb när de läste sitt huvudområde.) Det är kanske därför som vi har funnits i över trettio år.

Så varför uppmaningen Pimp my cv! när Kulturvetarlinjen vid Stockholms universitet är en sång till anställningsbarheten? Jaa? Hur många känner

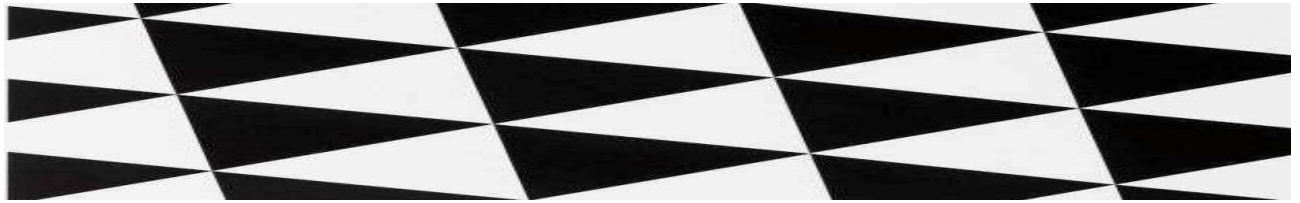

egentligen till detta? Hur många känner till att det på i stort sett alla produktionsbolag för film och teve jobbar kulturvetare? Att flera av produktionsbolagen ägs av kulturvetare? Att i stort sett alla teve-program som visas på något sätt verkar ha en kulturvetare inblandad någonstans. Att det i stort sett varje termin är en kulturvetare som blir anställd på Moderna museet direkt efter sin praktik där. (O.s.v., o.s.v.)

Problemet tycks egentligen inte ligga i själva den kulturvetenskapliga utbildningen - även om studenterna ofta har svårt att se kopplingen mellan studierna i just sina olika huvudområden och de arbetsuppgifter de senare utför. Inte heller är problemet steget in i arbetslivet för studenterna (i och med praktiken), utan snarare i studenternas självbild under utbildningen men kanske främst i deras identitet senare i yrkeslivet. Man tycks i första hand (fortfarande) vara sitt yrke och i andra hand sitt huvudområde, men det är först mellan skål och vägg som identiteten kulturvetare förs fram.

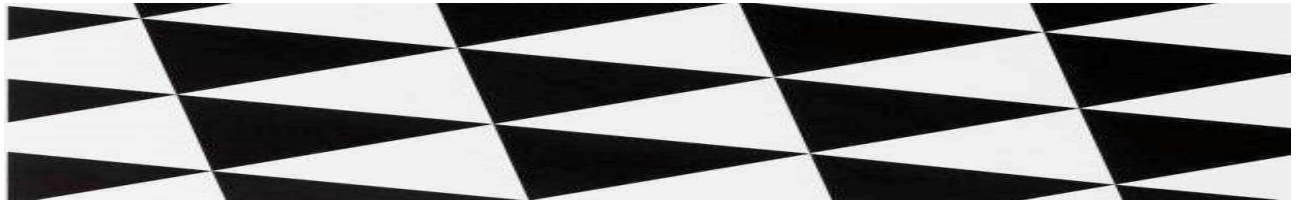
Identitet

Men vad är då identitet i detta sammanhang? Själva ordet identitet kommer från latinets *idem* och betyder 'samma'. Inom organisationsforskningen talas det ofta om ett slags kollektiv identitet i termer av "vilka vi är" (Albert & Whetten, 1985 #375). Det handlar alltså om de begrepp och villkor som människor själva använder för att definiera sin identitet s.a.s. "inifrån" och de tolkningar och innebörder som begreppen förknippas med (Corley, 2003). Denna typ av identitet har bl.a. studerats bland olika ledare inom högeskolesektorn i tider av stor förändring (se Gioia 1996). I det här sammanhanget har man ännu inte forskat kring hur den kollektiva identiteten skapas i mötet mellan studenterna, lärare och forskare samt praktiker. Detta möte sker dagligdags inom den kulturvetenskapliga utbildningen på Stockholms universitet. Vi kommer nu att ge exempel på detta utifrån två kurser med olika inriktning: *Förlagsvetenskap* och *Kläder, Kropp och Scen*.

Förlagsvetenskap -anställningsbarhet och forskningspotential

Den kulturvetenskapliga utbildningen på avancerad nivå kan ha en avgörande roll i att skapa en utpräglad identitet i skärningslinjen mellan akademien och näringslivet enligt våra erfarenheter. Exempelvis fungerar utbildningen i Förlagsvetenskap sedan ett flertal år tillbaka som en institutionaliserad ingång till en tydligt begränsad arbetsmarknad. En klassisk studie av den amerikanska förlagsbranschen inom kvalificerad facklitteratur av organisationsforskarna Coser, Kadushin & Powell (1985) visade att förlagen knappast rekryterar personal med allmänna platsannonser eftersom de snabbt översvämmas av hugade sökanden. Istället söker förlagen sälla fram lämpliga personer genom bekantas bekanta. Detta beskrev forskarna i termer av "sociala cirklar" där varje cirkel fungerar som både kontaktyta och barriär gentemot omvärlden. Den svårtillgängliga arbetsmarknaden har till och med skapat en uppsjö av handböcker, exempelvis *How to get a Job in Publishing* (2008) av Alison Baverstock. Traditionellt sett tycks förlagsverksamhet inte hållits för en riktig affärsrörelse utan snarare en "sysselsättning för gentlemen" (Warburg 1960). Redaktörarbetet å andra sidan har kallats "den oprofessionella professionen" eftersom det länge saknats högskoleutbildningar och formella inträdesprov till yrkeskåren (Sharpe & Gunther 1997/1994). Det var ofta sekreterare med en väl utvecklad språkkänsla som kunde komma på fråga som redaktörer. Med tiden har specialiserad förlagsutbildning kommit att bli en väg in i bokbranschen i länder såsom Tyskland och Storbritannien (*Book-biz* 2005). Från den senare hälften av 1990-talet har ett stort antal utbildningsprogram startat på högskolor och universitet världen över, en del med betoning på bokhistoria och en del med inriktning mot affärsmässig förlagsverksamhet, beroende på den akademiska hemvisten (Kovac 2007). Dessa har blivit en viktig inkörsport till branschen, inte minst för kvinnor vilka ofta saknar tillträde till många av de sociala cirklar som omger förlagen. Idag utgör kvinnor majoriteten av studenterna på de olika förlagsutbildningarna runt om i Europa. (*Book-biz* 2005)

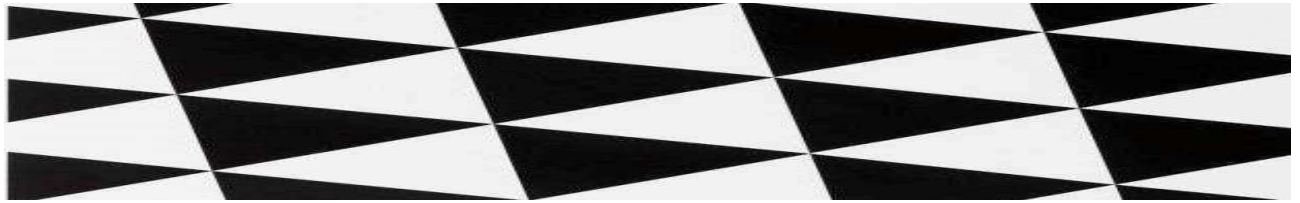
Stockholms universitet var tidigt ute och har erbjudit förlagsutbildning sedan 1992 under ledning av Lennart Palmqvist, kursentreprenör vid Kulturvetarlinjen (KVL). Utbildningen startade som en fristående påbyggnadskurs (20 p.) på dagtid och har vid ett par tillfällen förlängts med ytterligare en termin på kvällstid (senast 2004). Sedan hösten 2007 ges utbildningen i form av ett ettårigt magisterprogram med två kursansvariga (Lennart Palmqvist och Pamela Schultz Nybacka). Kursen inleds med en förlags- och bokhistorisk forskningsöverblick på området och följs av en delkurs inriktad på samtiden genom gästföreläsningar med branschföreträdare. Sedan ges ett tvärvetenskapligt teori- och metodmoment, vilket leder fram till magisteruppsats och därefter praktik. Studiebesök sker löpande. På Lunds universitet ges idag grundutbildning (60 hp grund- och fortsättningsnivå) i Förlags- och Bokmarknadskunskap vid Institutionen för Kulturvetenskap¹. Miha Kovac (2007) har frågat sig om denna allmänna ökning av förlagsutbildningar också kommer att ge utslag inom forskningen på förlagsområdet. Kommer ett eget forskningsfält att kunna utvecklas? Intresset för denna fråga är stort inom akademien.² Simone Murray (2006) menar t.ex. att ämnet *Publishing Studies* (Förlagsvetenskap) skulle kunna placeras mitt emellan Kulturstudier (Cultural Studies) och Bokhistoria. Detta speglar förlagsutbildningens hemvist vid Kulturvetarlinjen och Historiska institutionen.

Lika viktig som diskussionen om forskningsfältets placering är dock frågan om hur kunskapen förmedlas mellan teori och praktik, samt mellan forskning och utbildning. Kunskapsöverföring från en person till en annan sker enligt Nonaka och Takeuchi (1995) på fyra sätt och tar sin utgångspunkt i Polanyis uppdelning mellan "uttalad" (explicit) kunskap och "tyst" (tacit) kunskap, dvs. den personliga, intuitiva och kontextberoende kunskapen. Ramírez (1995: 74) talar hellre om "visad

---

¹ Från VT 09 ges även en kandidatkurs i ämnet.

² Exempelvis lät den skandinaviska sektionen av organisationen The Society for the History of Authorship, Readership and Publishing (SHARP) frågan om Förlagsvetenskapens framtid vara med i den avslutande plenarsessionen och paneldiskussionen under konferensen i Köpenhamn september 2008.

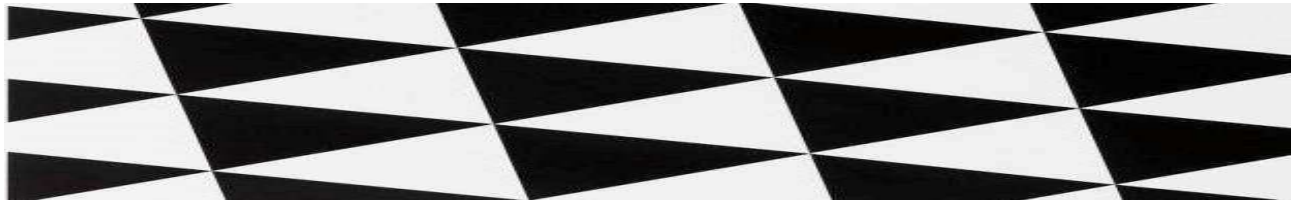
kunskap” som kontrast till uttalad kunskap. Han påpekar också att varje visad kunskap följs av ord och att varje kunskap visar något annat än det som sägs.

Förlagsvärldens ”tysta” eller ”visade” kunskap är viktig att nå för studenterna och förmedlas främst i sociala sammanhang. Studenterna får därmed möta olika branschaktörer såsom förläggare, redaktörer, författare och översättare, m.fl. inom ramen för utbildningen. Men den tysta kunskapen kan också kodifieras och teoretiseras i termer av explicit kunskap, inte minst genom vetenskap. För att omvandla den uttalade, explicita kunskapen till tyst kunskap krävs däremot praktisk övning. Ett av utbildningens mest populära inslag är 10 veckors praktik på förlag. Praktik inom högre utbildning har uppmärksammats inom den s.k. non-profit sektorn där den ofta leder till anställningar (Brace Govan & Powell 2006). Men praktik kan alltså ske även inom den affärsmässiga delen av kultursektorn.

En av de viktigaste funktionerna med praktiken inom förlagsvärlden är att studenterna får en ny identitet. Det handlar inte längre om ”vi studenter” och ”de i branschen”, utan fram träder ett gemensamt ”vi i branschen”. I och med det nya magisterprogrammet är utbildningen inte enbart yrkesinriktad, utan studenterna skriver också magisteruppsats med sikte på att ge ett vetenskapligt bidrag till det gemensamma fältet. Den stora skillnaden sedan införandet av utbildning på avancerad nivå är att studenterna fått en ny och självklar identitet som ”förlagsvetare” oavsett deras tidigare utbildning. Till och med i medierna rapporteras rätt och slätt att en av programmets alumner har en ”magister i Förlagsvetenskap” (se *Svensk Bokhandel* 2008-10-15). Det är alltså när utbildning, praktik och forskningsfält möts som det uppstår en självklar tillhörighet och identitet.

Trots att flertalet förlagsutbildningar ges inom akademien leder de endast undantagsvis vidare till forskarutbildning - såsom t.ex. vid *The Centre for Publishing Studies* vid University of Stirling i Skottland. Det återstår alltså att skapa en mer specifik kulturvetenskaplig forskarutbildning där förlagsfrågor ingår. Rimligtvis borde en så framgångsrik och populär utbildning på avancerad nivå som

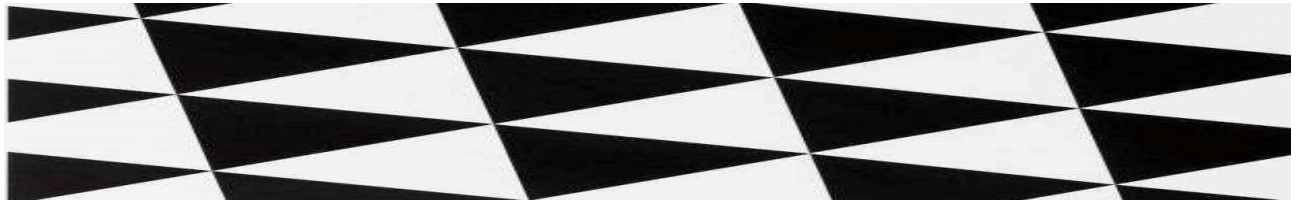

Förlagsvetenskapen ha stöd i en akademisk struktur med tillhörande professur. Här finns alltså en stor potential att ytterligare stärka betoningen på förlagsvetenskapliga studier för att skapa en fruktbar forskningsmiljö som också kan komma att berika kulturvetenskapen i stort.

Kläder, kropp och scen - kulturvetenskaplig kurs med spets

Ett annat aktuellt exempel på hur kulturvetarens självidentitet kan stödjas och utvecklas kan framhållas genom den nystartade tvärvetenskapliga kursen "Kläder, Kropp och Scen" (gavs första gången ht 07). Kursen startades med initiativ av Ulla Brück (etnolog) och utvecklades tillsammans med Therése Andersson (filmvetetare). Kursen utvecklades kring temat "performativitet" och där scenkläder (inom teater, film, opera, dans, musik och tv, men också i vardagslivet) belyses och analyseras utifrån olika discipliner och kulturvetenskapliga perspektiv i skärningspunkten mellan etnologi och estetik. (Se exempelvis Richard Schechner *Performance Theory* respektive *Performance Studies*) Inte minst ges studiet av populärkultur stort utrymme. Här märks bland annat Mavis Baytons *Frock Rock: Women Performing Popular Music*, Richard Dyers *Stars*, och Angela McRobbies "Fame, Flashdance, and Fantasies of Achievement".

Kursen, som är förlagd till kvällstid, samlar ett brett spektrum av studenter med ett gemensamt intresse för kläder och scenisk framställning. Studenternas bakgrund, dels studiemässigt och dels yrkesmässigt, utgör en dynamisk bas för kursens utveckling och riktning. Den teoretiska bakgrunden ligger ofta ämnesmässigt inom etnologi, filmvetenskap, genusvetenskap, historia, konstvetenskap, modevetenskap, musikvetenskap, psykologi, sociologi och språk, liksom praktiska utbildningar inom dans, design, drama, skulptur, textil och tillskärning. Bland de studenter som är yrkesverksamma märks designers, formgivare, inredare, kostymörer, scenografer, stylist, tillskärare, men också de som driver egna klädbutiker. Studenternas meriter och kompetensen synliggörs och inkluderas i undervisningen.

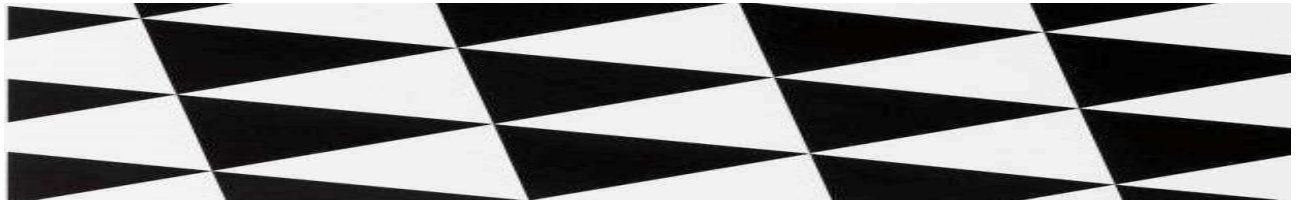
Studentgruppen möter vid de teoretiska föreläsningarna akademiska ämnesspecialister som genom sin forskning står för en spetskompetens på området. Föreläsarna är hemmahörande vid en rad institutioner och kommer inte endast från Stockholms universitet, samarbeten sker med exempelvis föreläsare från Göteborgs universitet. Akademiska fält som är representerade är bland annat etnologi, filmvetenskap, musikvetenskap, retorik och teatervetenskap. Föreläsarna erbjuder genom sin forskningsstringens och sitt interaktiva förhållningssätt fördjupad diskussion och uppmanar till reflektion och kontextualisering. Den starka forskningsanknytning ser vi som en förutsättning för kvalitativ utbildning, liksom det genom sin tvärvetenskapliga beskaffenhet stärker ämnesidentiteten som kulturvetare.

I linje med Stockholms universitets långsiktiga plan skapas kontakter med näringslivet och det övriga samhället under utbildningens gång. Undervisningen sker även genom studiebesök och samtal med professionella kostymörer, formgivare, mask- och perukmakare, konservatorer och museiintendenter, vilket sedan inkorporeras och placeras i ett kulturvetenskapligt sammanhang, där teoretisk belysning ges i vid de uppföljande föreläsningstillfällena. Kursen erbjuder således en mötesplats på flera plan: teoretiska föreläsningar av akademiska ämnesspecialister samspelar med studiebesök och samtal med professionella kulturarbetare, liksom de redan yrkesverksamma studenterna möter studenter inom grundutbildningen.

Sammantaget präglas kursen av engagemang, gott lärande, kontakter med yrkesverksamma och forskningsanknytning, men kopplingen till en egen kulturvetenskaplig forskningsmiljö saknas dock.

Slutord

Den kulturvetenskapliga utbildningen vid Historiska institutionen har en tradition av god anställningsbarhet bland studenter inom humaniora (och samhällsvetenskap), inte minst genom möten mellan studenter, lärare, forskare och

praktiker/yrkesverksamma samt genom praktiken inom näringslivet. Här möjliggörs en rik identitet på flera plan: dels i termer av faktisk ämnestillhörighet, dels i termer av en mångfald kunskap och förmågor. Trots den stora potentialen på området finns det problem med att den övergripande kulturvetenskapliga identiteten är fortsatt svag. Detta speglar förhållandet på det institutionella planet samt på lärar- och forskningsnivå och avspeglas i studenternas attityd. Aktiviteter (inte minst de forskningsanknutna) sker t.ex. på lärarnas respektive heminstitution, men kommer inte KVL och Historiska institutionen till del i önskvärd utsträckning. Detta förhållande präglar hur studenterna talar om sin utbildningsmässiga identitet under sin praktik och vid senare anställningar. Det är också viktigt att det bedrivs egen kulturvetenskaplig forskning i anslutning till utbildningen. En heltidsbaserad personalstyrka med god forskningsanknytning på plats stärker identiteten som kulturvetare, både hos lärarna och hos studenterna. Stöd till en egen forskningsplattform efterlyses för att stärka och föra fram utbildningens värde.

I syfte att skapa en gemensam plattform för kulturvetenskaplig forskning, utbildning och samarbeten vid Historiska institutionen föreslår vi därför i ett första steg en satsning på en Kulturvetenskaplig Forskarseminarieserie.